
Dødsstraff

REDAKSJONELT

SVERRE VARVIN

Sverre Varvin (f. 1949) er psykoanalytiker, privatpraktiserende spesialist i psykiatri og overlege ved Psykososialt senter for flyktninger. Han er leder for Legeforeningens menneskerettighetsutvalg.

Psykososialt senter for flyktninger

Kringsjø Studentby

Sognsveien 218

0864 Oslo

Det finnes i dag lovhjemmel for dødsstraff i 90 land. Det er langt færre land som faktisk benytter dødsstraff, og tendensen er et synkende antall henrettelser. Dette gjelder imidlertid ikke USA. Totalt har nå 70 land helt avskaffet dødsstraff for alle forbrytelser, 13 land tillater det bare for ”eksepsjonelle forbrytelser” og 23 land gjennomfører ikke henrettelser selv om det er mulig ifølge straffeloven. Noen få land stod for størstedelen av de 2 258 registrerte henrettelsene i 1998. Det er Kina (1 700), Kongos demokratiske republikk (over 100), USA (68) og Iran (68) (1).

I tillegg kommer de ikke-legale henrettelser i statlig regi. Her mangler pålitelig statistikk og man må bl.a. forholde seg til politiske flyktningers gruoppvekkende rapporter fra fengsler i land som Iran og Irak. Det er en glidende overgang fra disse forhold til statlig organisert terror og paramilitære gruppers morderiske virksomhet. Det som imidlertid gjør dødsstraffen spesiell, er at den blir legitimert gjennom et juridiske system som også kan kreve legers deltakelse.

Det er omstendighetene, ikke prinsippene som bestemmer hvorvidt man aksepterer dødsstraff. Det er den lærdom vi kan trekke av innføringen av dødsstraff her i landet etter den annen verdenskrig, hevdet historikeren Hans Fredrik Dahl i Dagbladet nylig. Det var et folkekrav at landssvikere skulle skytes. Det ble 37 i alt. Den siste ble henrettet i 1948 (2).

I 1977 gjeninnførte USA dødsstraffen. Av seks land som siden 1990 har henrettet fanger som var under 18 år da forbrytelsen ble begått, er USA ledende, foran land som Iran, Nigeria og Saudi-Arabia. Psykisk syke og psykisk

utviklingshemmede henrettes også. 27 stater i USA krever legers tilstedeværelse og ev. deltakelse ved henrettelser. 13 leger saksøkte staten California i 1998 for å få opphevet kravet om at leger skal delta i henrettelser (3). Begrunnelsen er at deltakelse ved henrettelser bryter med den hippokratiske legeed og er i strid med etisk praksis. I 1977 ble dødsstraff ved letal injeksjon innført i USA. Flere land anvender nå denne metoden. Fra medisinsk synsvinkel er dette mer enn bekymringsfullt fordi det dreier seg om anvendelse av medisinsk teknologi og medisinsk personell til formål som avgjort strider mot medisinsens etikk og formål. Tidligere var legers deltakelse i stor grad begrenset til fastsettelse av dødens inntreden. Feltet er nå blitt utvidet, og leger kan komme i uhåndterbare etiske konfliktsituasjoner. Foruten det etisk forkastelige ved at kunnskap og teknologi som er utviklet gjennom medisinsk forskning, anvendes for å ta liv, kan leger for eksempel bli bedt om å behandle psykiske syke fanger for at de skal kunne bli henrettet. Eller legen kan bli bedt om å bedømme hvorvidt en fange er ”fit for execution”, eller måtte delta i utførelsen av en letal injeksjon. Å stadfeste at døden er inntrådt, er heller ikke uproblematisk, som i de rapporterte tilfeller fra USA der legen kunne konstatere at fangen etter første injeksjon ennå ikke var død.

Dette kan synes fjernt fra norske legers hverdag. Vi lever heldigvis i et etisk og sosialt klima der dødsstraff er utenkelig og forkastelig. Omstendighetene er sunne, men er det grunn til å tro at vi er mer humane? Leger verden over deltar i henrettelser og tortur. Dette til tross for at World Medical Association uttrykkelig forbyr dette. At det innebærer et svik mot legeeden, mener de fleste. Om dødsstraffens moralske skadevirkning sa Albert Camus (1913 – 60): ”Den er ganske visst en straff, en forferdelig tortur, både fysisk og moralsk, men det eksemplet den setter er ikke annet enn demoraliserende” (4). Leger kan fanges av statlig demoralisering og må mange steder leve med konflikten mellom prinsippene og omstendighetenes krav. Dette angår også norske leger.

LITTERATUR

1. Facts and figures on the death penalty, revised 18 December, 1999. London: Amnesty International, 1999.
2. Dahl HF. Dommen til døden. Dagbladet 26.6.2000.
3. Josefson D. US doctors want no part in executions, news. BMJ 1998; 317: 702.
4. Camus A. Resistance, rebellion and death. New York: Vintage Books, 1974.

Publisert: 10. august 2000. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 24. juni 2026.